

KIZILIRMAK'TA OSMANLI TAŞIMACILIK PROJESİ VE KAYBOLAN KAYSERİ GÖLÜ

Nizamettin Kazancı^{a, b}, Yaşar Suludere^c, Musa Orhan^d, Tahsin Onur Yücel^{b, c}

^aAnkara Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü, 06830 Gölbaşı, Ankara,

^bKuvaterner Araştırma Grubu, Ankara,

^cJeolojik Mirası Koruma Derneği, Ankara,

^dYerel Tarih ve Kültür Derneği, Ankara

(nkazanci@ankara.edu.tr)

ÖZ

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde yeni tespit edilen bir harita, Kayseri il merkezinin batısında, Ambar köyü ile Boğazköy arasında oval şekilli büyük bir göl bulunduğunu, bu gölün depo olarak kullanılıp Kızılırmak üzerinden Karadeniz'e taşımacılık yapma projesi olduğunu göstermektedir. Göl bugün mevcut değildir. Bu incelemede, arazi gözlemleri ve sondaj çalışmaları ile 30 km² kadar yüzey alanı olduğu belirlenen, "Kayseri Saz Gölü" adını verdiğimiz sulak alan tanıtılmakta ve Holosen'deki evrimi tartışılmaktadır. Kayseri Saz Gölü, bölgenin paleocoğrafik durumunu ortaya koyması yanında, eski iklim kayıtları için de veri oluşturma potansiyeline sahiptir. Tarihi Kayseri yerleşimi (Mazaka) ile Sindelhöyük ve Kanış Karum (Kültepe) gölün drenaj alanı içindedir ve buralardaki yaşamı yakından ilgilendirdiği açıktır. Örneğin, kayıtlara göre bir zamanlar gölün çıkış ağzına bent yapılmış, göl derinleştirilmiş, fakat sonradan bent çöktüğü için Kızılırmak taşmış ve büyük hasarlara yol açmıştır.

Erciyes Dağı yükseltisi ile şekillenen güncel drenajın ana iskeleti, Kayseri il merkezinin kuzeyinde, KD-GB istikametinde akan ve Erciyes'in güneybatısındaki Sultansazlığı'nın gideri ile Boğazköprü civarında birleşen ve birlikte Kızılırmak'a ulaşan Karasu ırmağı şebekesidir. Sultansazlığı'nın Boğazköprü'ye taşınıp Kızılırmak'a ulaştırılması insan eliyledir ve geçen yüzyılın ortalarında gerçekleştirilmiştir. İki su giderinin birleşme yeri olan Boğazköprü-Kantar köyü arası geniş bir düzlük olup, topografik olarak bölgenin en alçak yeridir ve halen Kayseri'nin yeni sanayi bölgesidir. Kayseri Saz Gölü burada bulunmakta idi. Sultansazlığı'nın boşaltılması sırasında, daha önce kurumuş ve bataklık halini almış olan Saz Gölü düzlüğü derin drenaj kanalları deşilmiş, tarım ve yerleşim yeri haline konulmuştur. 18.yy'a ait belge, Kantar köyü yakınında iskele olduğundan bahisle, buradan alınacak yüklerin Kızılırmak vasıtasıyla Samsun limanına ve Karadeniz'e ulaştırılmasından söz etmektedir. Bu belge su yolu ile taşımacılık projesidir ve Saray'a sunulmaktadır. Evliya Çelebi'nin Seyehatname'si ve Strabon'un Geographika'sında da gölden bahsedilir. Bunları doğrulamak için yapılan yarmalarda yüzeyin hemen altında turba kesilmiştir. Sandajlarda turba kalınlığı 5-6 metre arasında değişmektedir. En üst bölümleri oksitlenmiş ve topraklaşmış olmakla birlikte altlarda tazeliğini korumaktadır. Turbanın yapıcısı ve ana maddesi *Phragmites australis* olup, gövde dokusu iyi korunmuştur. *Ph australis* tatlı su bitkisi olup Saz Gölü'nün sürekli dışarıya boşalımı olduğunu kanıtlar. Orta enlemlerdeki turba depolanma hızına dayanarak, Kayseri Saz Gölü'nün Orta Holosen'de oluştuğu ve Erciyes Dağı'nın kontrolünde Küçük Buzul Çağı sonuna kadar devam ettiği söylenebilir. Kuruluşu Cumhuriyet öncesi yıllara uzanan köylerin arazi konumu dikkate alındığında, Saz Gölü'nün son dönemlerdeki su derinliğinin 1 metrenin altına düştüğü anlaşılmaktadır. Daha fazla ayrıntı için yeni çalışmalara ihtiyaç vardır.

Anahtar kelimeler: Kayseri, Saz Gölü, Kızılırmak, Holosen, Osmanlı taşımacılık projesi

A TRANSPORTATION PROJECT OF OTTOMAN VIA RIVER KIZILIRMAK AND THE MISSING LAKE OF KAYSERI, TURKEY

Nizamettin Kazancı^{a, b}, Yaşar Suludere^c, Musa Orhan^d, Tahsin Onur Yücel^{b, c}

^aAnkara University, Department of Geological Engineering, 06830 Gölbaşı, Ankara,

^bQuaternary Research Group, Ankara,

^cJeolojik Mirası Koruma Derneği, PK10, Maltepe Ankara,

^dYerel Tarih ve Kültür Derneği, Ankara

(nkazanci@ankara.edu.tr)

ABSTRACT

An old map which was discovered recently in the Ottoman Archives of Turkish Prime Ministry indicated that there has been an oval-shaped lake in the west of the Kayseri city centre, possibly between Anbar and Boğazköy villages. The map and notes on it indicate that they were documents of a real project aimed to transport goods from Kayseri to the Black Sea along course of the River Kızılırmak. The lake mentioned in the notes is not present today, however its presence has been verified by our field observations and core studies. Here, we discuss Holocene evolution of this old wetland scalled Lake Saz of Kayseri with a surface area of probably 30 km². Lake Saz of Kayseri seems to be important both for the paleogeography of the area and paleoclimate records of the region. What is more, together with Kayseri, Sindelhoyuk and Kanis Karum the significant settlements of the Bronze and Iron ages were located in the drainage area of this lake and it must be played important role on the life of the settlements. For example, a large dam was built on the lake outlet but caused severe damages when it collapsed suddenly.

Drainage network of the area is controlled by the huge Mount Erciyes. A stream coming from the north of Kayseri meets with the outlet of Sultansazlığı in the Boğazköy and forms the River Karasu which goes to the River Kızılırmak. It is worthy to note that Sultansazlığı outlet was a man-made connection and it was realized in the middle of the last century. Meeting place of two outlets, the area between Boğazköy and Kantar villages which is a large plain and occupied now by the industry of Kayseri must be the area of old Lake Saz. The lake disappeared naturally or anthropogenically changed into a dry area by deep trenches for settlements. The historical document of 18th century mentioned to a landing-stage at the Kantar village. Goods would have been transported to Samsun (Black Sea) from here via River Kızılırmak. The relevant document was a well-designed transportation project submitted to the Ottoman government, so the lake should be deep enough and the River Kızılırmak must be suitable for the related works. The lake was also described both in "Seyahatname" of Evliya Çelebi and "Geographica" of Strabon. The trenches dug during our fieldworks indicated presence of peat just below the surface and afterwards peat thickness was found 6 m by cores. The main plant of the peat was Phragmites australis which is a fresh water reed. It proved that Lake Saz had an outlet continuously to the River Kızılırmak and it remained as a freshwater wetland. Using the deposition rate of peat at mid altitudes, we suggest that this lake was formed at the mid Holocene and continued up to end of Little Ice Age thanks to snow melting water of Mt Erciyes. Distribution of old villages in the region shows that probably water depth of the lake decreased up to one meter. Further studies are needed for details.

Keywords: Kayseri, Lake Saz, Kızılırmak, Holocene, Ottoman transportation project